

A KIRÁLYHŰSÉG RÍTUSAI AZ ORSZÁGOS KATOLIKUS NAGYGYŰLÉSEKEN¹

A katolikus nagygyűlés, a Katholikentag műfaja német nyelvterületen született meg. 1848-ban a forradalom által elbizonytalanított német katolikusok Mainzban gyűltek össze, hogy megvitassák az egységes közéleti fellépés lehetőségét. A nagygyűlés a modernitás kihívásaira adott válaszként jött létre, mintegy erődemonstrációként a terjedő vallási közömbösséggel, az antiklerikalizmussal és ateizmussal szemben. Az esemény igen sikeresnek bizonyult – Németországban még ma is része a közéletnek.

Magyarországon az 1890-es években, az egyházpolitikai törvények elleni tiltakozás részeként tartották az első hasonló megmozdulásokat, majd 1900-tól rendezték meg évente a német mintát követő, többnapos országos nagygyűléseket. A helyszín az 1907-es pécsi és az 1909-es szegedi eseményt leszámítva mindig a főváros volt.² A Zichy János gróf vezette Országos Katolikus Szövetség nagygyűlései istentiszteletekből, reprezentatív nyilvános ülésekből, valamint szakosztályi tanácskozásokból álltak, amelyeken a szakértők által beterjesztett határozati javaslatokról a résztvevők érdemi vitát folytathattak. Ezek a katolikusok által követendő társadalmi célkitűzéseket rögzítették.

A liberális közvélemény a kezdetektől bizalmatlanul fogadta a politikai katolicizmus megjelenését, hiszen attól félt, hogy az ultramontanizmus a pápaság hatalmi törekvéseit szolgálja. Ráadásul a századfordulótól az eredetileg '67-es Katolikus Néppárt politikusainak nagy része a radikális közjogi ellenzékhez csatlakozott. Ezt viszont a püspöki kar és számos arisztokrata – így Zichy János – ellenkezéssel fogadta. Ráadásul a dinasztia számára sem volt elhanyagolható szempont, hogy mi hangzik el a magyar katolikusok legfontosabb fórumán, hiszen a katolicizmus uralmuk fontos támaszának számított. A nagygyűléseken ezért jelentős szerepet kapott a katolikusok királyhűségének demonstrálása, valamint, az ultramontanizmus vádjának kivédése érdekében

¹ A tanulmány az OTKA NK 83 799 számú kutatási programjának keretében készült.

² ADRIÁNYI 1974. 42.

is, a hazafiasság kidomborítása. Jelen tanulmány azt mutatja be, hogy mindez hogyan valósult meg a gyakorlatban.

A magyarok először Ausztriában kerültek kapcsolatba a Katholikentag műfajával. 1853. szeptember 20–22. között ugyanis Bécs volt a német nagygyűlés házigazdája. A szervezők élvezték a császár személyes támogatását, a tanácskozásokat Ferenc József meghívására a Hofburgban tarthatták. A városban ekkor egy magyar püspöki küldöttség tartózkodott, amely azért jött, hogy átadja a még Kossuth Lajos által elásott szent koronát az uralkodónak.³ Képviselőjükben Fogarasy Mihály választott püspök szólalt fel a nagygyűlésen. Szavai szerint Magyarországon a katolicizmus, amelyet egykor a török uralom és a protestantizmus veszélyeztetett, ma már ismét virágzik – méghozzá Szent István jogos utódainak, a Habsburgoknak köszönhetően. Majd kijelentette, Magyarország a koronával együtt testvéri csókját hozza a német népnek, továbbá, hogy a nagygyűlés a *Patrona Hungariae* műve, akinek a tiszteletében minden katolikus egyesül.⁴ Beszédét az osztrák propaganda is felhasználta Magyarország pacifikálásának bizonyítására. Egy német nyelvű lap szerint például „ugyanazon városba, melybe öt év előtt a forradalom és pusztítás követői jöttek, ma a békének, csendnek, lelkesedésnek apostolai [...] Ma a magyarok és németek együtt ülnek tanácsot testvérek gyanánt”.⁵

1856-ben ismét egy osztrák város, ezúttal Linz volt a német nagygyűlés házigazdája. Itt Ehrenreiter György rajkai plébános szólalt fel, aki – Fogarasy koncepcióját másolva – ellentétbe állította a régmúlt szomorú egyházi állapotait az örömtelinek láttatott jelennel, majd a császárt éltette és áldást kért az uralkodóházra.⁶ Láthatjuk tehát, hogy a *Pietas Austriaca*, vagyis a dinasztia és a katolicizmus egységének gondolata erőteljesen meghatározta a korszak német nagygyűléseit, és ez a magyar szónokok előadásában is központi szerepet kapott.

A dinasztiahűség azonban valójában nem feltétlenül jelentette a birodalmi egység gondolatának elfogadását is⁷ – ám ez csak 1867, a politikai szabadságjogok helyreállítása utáni korszakban érhető igazán

³ KIEBLING 1923. 288-289.

⁴ *Wiener Zeitung* 1853. szept. 22.

⁵ *Religio* 1853. okt. 13./ 346.

⁶ *Wiener Zeitung* 1856. szept. 25./ 2.

⁷ A magyar egyházi hierarchia már az 1850-es években is – minden lojalitása ellenére – saját különállásának védelmére törekedett. Erről részletesen lásd ADRIÁNYI 2005.

jól tetten. 1889-ben például az osztrák katolikusok megrendezték saját nagygyűlésüket, amelyre számos magyar főpapot is meghívtak, például a hercegprímást.⁸ A kétezer résztvevővel lezajló eseményen azonban Magyarországról csak nyolc személy volt jelen, hangsúlyozottan nem aktív résztvevőként, hanem csupán megfigyelőként.⁹ Ennek oka a politikai nézeteltérésekben rejlett, hiszen az osztrákok összbirodalmi keretben gondolkodtak, a nagygyűlést az egész monarchia számára kívánták megrendezni.¹⁰ A székesfehérvári püspöknek küldött hivatalos meghívó hangsúlyozta, az esemény „pro universa nostra monarchia” szól. Az idézett szavakat a püspöki aulában vörössel aláhúzták, és a meghívót egyszerűen ad acta helyezték.¹¹

A magyar politikai katolicizmus megélénkülését az egyházpolitikai küzdelem hozta meg. 1893-ban és 1894-ben a Zichy Nándor vezette főrendi ellenzék hét városban helyi katolikus nagygyűléseken tiltakozott a kormány egyházpolitikai reformtervei ellen. Témánk szempontjából a legfontosabb az 1894. június 29-én Pozsonyban tartott esemény. A katolikusok ugyanis abban reménykedhettek, hogy Ferenc József nem fog hozzájárulni a sérelmesnek tartott reformokhoz. A várakozások azonban – miután a politikai válság a Szabadelvű Párt szétesésével, az ország kormányozhatatlanságával fenyegetett – nem teljesültek. A főrendiház 1894 júniusában – miután a király új tagokat nevezett ki, és többeket személyesen bírt rá a szavazástól való tartózkodásra – szoros szavazással, mindössze négyfős többséggel elfogadta az első három egyházpolitikai törvényt.¹²

A pozsonyi nagygyűlésen ezért Zichy Nándor harcot hirdetett: a legfontosabb feladatnak a következő választásra való felkészülést tartotta. A katolikus mozgalom állandósítására készülve hangsúlyozta, hogy a nagygyűlések az egyházpolitikai harc lezárulását követően sem veszítik el feladatukat, a katolikus szellem ébresztését. Emellett látványos, mozgósító erejű gesztust tett, amikor megszavaztatta azt a kérést, hogy Vaszary Kolos hercegprímás az összes püspökkel járuljon

⁸ Esztergomi Prímási Levéltár (a továbbiakban EPL) Cat. 25. 119. doboz. 64. tétel. 100–102.

⁹ *Religio* 1889. máj. 4./ 291.

¹⁰ Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (a továbbiakban SzfvPL) 540. 920-1880 Pergen Pauer Jánosnak 1888. július 10.; SzfvPL 540. Pergen Pauernek 1888. Szent Péter és Pál ünnepén (június 29.)

¹¹ SzfvPL 540. Pergen Pauernek 1888. Szent Péter és Pál ünnepén (június 29.)

¹² SALACZ 1938. 325.

a király elé, és személyesen kérje tőle a törvények szentesítésének megtagadását.¹³

Vaszary számára ez komoly dilemmát okozott, hiszen csak akkor vezethette volna a püspöki kart a király elé, ha ő ebbe előzőleg beleegyezik. Ha ugyanis a pozsonyi kérelmet Ferenc József elfogadta volna, akkor a kormánynak nem maradt volna más lehetőség, mint a lemondás, amit Vaszary elképzelhetetlennek tartott. Ha viszont a király nem lett volna hajlandó arra, hogy személyesen fogadja a püspököket, azzal végleg lerombolta volna az egyházi hierarchia egyébként is megtépzott tekintélyét. A püspöki kar szeptember 27-én tartott ülése ezért elvetette a pozsonyi nagygyűlés javaslatát. A püspöki kar csupán írásban kérte Ferenc Józsefet arra, hogy ne szentesítse az egyházpolitikai törvényeket – eredmény nélkül.¹⁴

Az első országos katolikus nagygyűlést 1900. augusztus 17. és 19. között tartották meg. 18-án külön ünnepség keretében emlékeztek meg Ferenc József hetvenedik születésnapjáról. Beszédében Zichy Nándor arra törekedett, hogy megoldja – az ultramontánok számára – fájó dilemmát: az „apostoli király” képzetének összeegyeztetését azzal, hogy a törvények szentesítésével Ferenc József mintegy cserbenhagyta az intranzigens katolikusokat. Ezért kijelentette: a hívő nép tudja, a király jó katolikus, ugyanis nyilvánosan

„tanúságot tesz [hitéről], midőn nyilvános körmenetekben az egyházzal körüljár, midőn a szentségben részesül, midőn oly kath. életet él, mint bármely katolikus. Ó igenis, felséges Urunk iránt szeretet és hála tölthet el minden keblet. Mennyi az a rossz, amely még sújtott volna, ha nem ő ül a trónon! És mennyi az a sok jó, amiről nem is tudjuk, amit őneki köszönhetünk!”

– jelentette ki, és arra figyelmeztetett, jöhetnek még olyan idők, amikor az állam és az egyház közötti kapcsolatok még tovább lazulnak.¹⁵

A katolikus nagygyűlések tehát 1900-tól intézményesültek Magyarországon. A szervezők a különböző formaságok segítségével is igyekeztek kifejezni, hogy az egyházhoz való ragaszkodás, valamint az

¹³ *Religio* 1894. júl. 7./ 14-15.

¹⁴ SALACZ 1938. 331-333., 340.

¹⁵ GYÜRKY 1900. 59.

állam és a király iránti hűség nem zárja ki egymást. A – felekezeti ellentéteket is felülíró – birodalmi patriotizmus érzékeltetése a német nagygyűléseken is fontos szempont volt, ezért például 1879-től a császár mellszobrát is felállították az ülésteremben a pápáé mellett, 1887-től pedig háromszorosan megéltjezték az evangélikus uralkodót.¹⁶

A magyar katolikusok lojalitását már az ülésterem dekorációja is érzékeltette: 1901-ben például a pesti Vigadóban a vendégeket a lépcsőházban Szent István szobra fogadta, amelyet délszaki növényekkel vettek körbe. A nagyteremben a pápai és a magyar címer, Ferenc József szobra, valamint hatalmas apostoli kereszt alkotta a dekorációt.¹⁷ Az eseményeket gyakran tették a nemzeti Himnusz és a Szózat eléneklésével még ünnepélyesebbé.¹⁸

Az uralkodó iránti kötődést két gesztus volt hivatva kifejezni, amelyek ismétlődően, rituális jelleggel kísérték az eseményeket: az alakuló ülés által Ferenc Józsefhez intézett üdvözlő távirat, valamint a záró banketten a király egészségére mondott pohárköszöntő. Bár elsőre mindkét cselekmény jelentéktelen, tisztán formális udvariassági gesztusnak tűnik, ezek egyes esetekben mégis politikai jelentőségre tehetek szert.

Ennek egy példája az 1894. január 16-án a katolikus klérus által tartott ünnepélyes tiltakozó gyűlés. Az elnökség ekkor táviratban üdvözölte Ferenc Józsefet és XIII. Leó pápát. Az első két beszéd elhangzását követően bejelentették, hogy már meg is érkezett a válasz a királytól, aki „kedvesen fogadta” és „őszinte köszönettel” viszonzta a köszöntést. Ferenc József távirata nagy sajtófigyelmet kapott.¹⁹ A katolikus interpretáció ezt a gesztust a bizalom jelének, jelentős eredménynek értékelte.²⁰ A liberális sajtó ezzel szemben vitatta annak jelentőségét. A gyűlésről részletesen beszámoló londoni *The Times* például kiemelte, hogy a válasz rövid volt, nélkülözte a konkrét politikai tartalmat és csupán a király formális köszönetét tartalmazta.²¹ Az

¹⁶ MORSEY 1985. 19.

¹⁷ GYÜRKY 1901. 10.

¹⁸ 1900-ban például a király születésnapján tartott ünnepségen mindkettő elhangzott. GYÜRKY 1900. 57., 63.

¹⁹ ESTERHÁZY–ZICHY 1894. 34.

²⁰ *Magyar Állam* 1894. jan. 18./ 1.

²¹ *The Times* 1894. jan. 18./ 3.

időtényező szintén nézeteltérésekre adott alkalmat. A Népszava arról számolt be, hogy a szervezők a gyűlés nevében délután 5-kor küldték el a táviratot, és – valószerűtlen módon – fél 6-kor már fel is olvasták az állítólagos választ.²² A megtévesztés vádjára a katolikusok azzal reagáltak, hogy a primás – a nagygyűlés utólagos jóváhagyásra számítva – már kora délután elküldte üdvözetét. Érvelésük szerint az volt az esetben igazán érdekes, hogy a király azonnali, közvetlen választ adott (szemben például a szabadkai katolikus gyűlés üzenetével. Az erre adott köszönet csak három hét múlva, a belügyminiszter és a főispán közvetítésével jutott el a gyűlés elnökéhez).²³

A bankettek pohárköszöntői azért jelenthettek érzékeny kérdést, mert el kellett dönteni, hogy először a király vagy a pápa egészségére isznak-e. Az 1893-es vidéki tiltakozó gyűléseken például kezdetben a pápáé volt az elsőbbség, 1894 novemberében azonban Szabadkán Esterházy Miklós Móric addig szokatlan módon először a királyt köszöntötte fel, csak utána a pápát – amit a liberális közvéleménynek tett hazafias gesztusként értékelhetünk. 1900-ban viszont Zichy János ismét a pápának adta az elsőbbséget.²⁴

A két állandó elem mellett azonban a dinasztíára való hivatkozás számos más esetben is központi tényezővé vált. A politikai katolicizmus és az uralkodó szimbolikus viszonya ugyanis korántsem volt mentes a problémáktól. A Néppárton belül két irányzat létezett: a főpapságtól közvetlenül függő konzervatív-aulikus vonal, és egy másik, a hierarchia által komoly fenntartásokkal szemlélt irányzat, amely a keresztényszocializmushoz, illetve a függetlenségek agrárius csoportjához közeledett. Ennek vezetője Rakovszky István alelnök volt.²⁵ Miután a frakció részt vett az ellenzéki obstrukcióban, a feszültségek jeleként Zichy János 1903-ban lemondott a pártelnökségről. 1904-ben pedig már olyan hírek kezdtek el terjedni, hogy szakít pártjával, és Ferenc Ferdinánd trónörökösre támaszkodva aulikus konzervatív pártot alapít.²⁶

Zichy a néppárti kritikákra nem adott választ, megtette ezt viszont a Ferenc Ferdinándhoz közelálló bécsi Vaterland. Eszerint a

²² *Népszava* 1894. jan. 19./ 5.

²³ *Pesti Napló* 1894. jan. 18./ 4.

²⁴ GYÜRKY 1900. 98.

²⁵ SZABÓ 1983. 79.

²⁶ *Budapesti Hírlap* 1904. okt. 2./ 4.

következő budapesti nagygyűlés „komoly kezdetét fogja képezni a katolikusok újbóli egyesülésének, amelyet politikai kalandok kedvéért nem volna szabad megbontani”.²⁷ Október közepén a budapesti liberális sajtó már arra számított, hogy a katolikus nagygyűlés „külső képén nagyon ki fognak ütközni a belső ellentétek”. Állítólag előzetesen alig 100-200 fő jelentkezett részvételre, a legnevesebb szónokok sorra lemondták a szereplést.²⁸

Ebben a kiélezett helyzetben Zichy János pozícióit nagyban erősíthette, hogy a dinasztia kifejezte iránta rokonszenvét, hiszen a nagygyűlésen részt vett Erzsébet főhercegnő, Ferenc Ferdinánd trónörökös húga.²⁹ A rendezvény után úgy tűnhetett, hogy Zichy irányvonala aratott győzelmet. A Magyar Állam szerint például a résztvevők „szinte tüntetőleg ünnepelték Zichy János grófban azt az eszmét, a nagygyűlések hangulatán az egység szelleme vonult végig”.³⁰

A nagygyűlésen ugyanakkor érzékelhető volt a belpolitikai feszültségek hatása: a dinasztia a magyarságot néptörzsnek nyilvánító chlopyi hadparancs kiadása után nem nyerte vissza népszerűségét. A nagygyűlésen a közérzület alakulására – és a trónörökös rossz megítélésére – célozva Mailáth Gusztáv Károly erdélyi püspök ezért sajnálkozva állapította meg, hogy a liberális Magyarországon a közszereplőknek szabadságukban áll a király iránti tiszteletet gyengíteni. Ám hozzátette, a katolikusoknak szerencsére szabad ezt erősíteni. „Imádkozni fogunk különösen azokért, akik [Ferenc József] szívéhez legközelebb állnak, mert tudjuk, hogy azok velünk is együtt éreznek. Hiába akarják azt elhítni, hogy ez nincsen így.”³¹ Egy szónok, aki egyébként egészen más témáról beszélt, azért éltette a királyt, mert „lovagias módon” szobrot emeltetett Bethlen Gábornak, és beleegyezett II. Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozatalába.³²

A következő, 1905-re tervezett nagygyűlés a belpolitikai feszültségek következtében elmaradt. 1906-ban az eseményt gyökeresen megváltozott hatalmi viszonyok között rendezték meg: a Néppárt az ellenzéki koalíció részeként kormányra került. A hatalmi

²⁷ *Magyar Állam* 1904. okt. 6./ 2.

²⁸ *Budapesti Hírlap* 1904. okt. 15./ 4.

²⁹ *Alkotmány* 1904. okt. 24./ 5.

³⁰ *Magyar Állam* 1904. okt. 25./ 1.

³¹ *Alkotmány* 1904. okt. 23./ 7.

³² *Alkotmány* 1904. okt. 24./ 3.

küzdelem, a bizalomvesztés a szimbolikus politika világára is hatással volt: a Néppárt részt vett az indulatok szításában, a függetlenségi demagógiában, az uralkodó által kinevezett darabont-kormány legitimitásának tagadásában. Még az 1906-os nagygyűlés egyik szónoka, Mike Lajos is azt hangoztatta, hogy Fejérváry Géza kabinetje „törvénytelen, alkotmányellenes” volt, politikája kimerült „az egyéni szabadság eltiprás”-ában. Fő bűneként azonban azt róta fel, hogy a kormány szövetkezett a szociáldemokratákkal, akik viszont „királyt, nemzetet, törvényes hatalmat nem ismernek, politikájuk sarkpontja az egyén korlátlan szabadsága”.³³

Mike tehát az „alkotmányos küzdelmek” miatti felelősséget elsősorban a szociáldemokráciára igyekezett tolni, ezzel mintegy mentesítve az uralkodó személyét. Mindennek jelentőségét az adta, hogy ezáltal lehetővé tette a katolikus közönség jelképes „kibékítését” Ferenc Józseffel. Ez a nagygyűlésen Zichy Nándor beszédével történt meg, amely egyfajta szimbolikus visszatérést jelentett 1867-hez, az első nagy kiegyezés pillanatához. Zichy azt hangoztatta ugyanis, hogy a koronázás a királyt és a nemzetet hűség kötelékben kapcsolja össze. „Úgy amint mi hívei vagyunk őfelségének, úgy híve ő az alkotmány-nak”³⁴ – mondta.

A király és a politikai katolicizmus szimbolikus kibékülését fejezhette ki a következő évben, hogy a nagygyűlés programjához igazítva, 1907. szeptember 10-én került sor a frissen felszentelt Üllői úti Örökimádás templomban Samassa József egri érsek vezetésével az Erzsébet királyné emlékére tartott rekviemre, amelyen személyesen Ferenc József és az udvar is rész vett.³⁵

A dinasztia és a katolicizmus összefonódását volt hivatott érzékeltetni továbbá az 1912-es bécsi eucharisztikus világkongresszus is. (Ennek szimbolikus jelentőségére – és tetemes költségeire – tekintettel egyébként az arra az évre tervezett budapesti nagygyűlés elmaradt.) Az általában négyévente megrendezett, az eucharisztia kultuszának terjesztésére szánt világkongresszusok a katolikus egyház reprezentatív

³³ *Alkotmány* 1906. szept. 25./ 11.

³⁴ *Alkotmány* 1906. szept. 25./ 12.

³⁵ *Alkotmány* 1908. szept. 11./ 3.

eseményének számítottak. A bécsi kongresszust szervezői az osztrák birodalom hatalmának kidomborítására akarták felhasználni.³⁶

Az uralkodócsalád félreérthetetlenül tudomására hozta a magyaroknak, hogy fontosnak tartja az esemény sikerét. Az előkészítő bizottság 1912 májusában tartotta alakuló ülését, amelyen Izabella főhercegnő és a dinasztia négy további tagja is megjelent. A főhercegnő bejelentette, hogy – személyesen a király felkérésére – vállalja a bizottság feletti védnökséget. A részvétel ugyanakkor a jelek szerint a szimbolikus politika szempontjából nem lehetett teljesen problémamentes, hiszen az az összmonarchia eszméjének elismeréseként is értelmezhető volt. Az alakuló ülésen ezért Apponyi Albert gróf kifejezetten utalt arra, hogy a részvétel nem jelenti a magyar nemzeti eszme sérelmét, hiszen a kongresszus tulajdonképpen az ateizmus terjedése elleni demonstráció, amely a magyarság hagyományos kultúráját is veszélyezteti. A részvétel ezért értelmezése szerint kifejezetten hazafias kötelezettség, honmentő volt.³⁷ Jellemző, hogy az osztrák közvélemény mégis politikai okokat vélt felfedezni abban, hogy Vaszary Kolos – feltehetően egészségügyi problémái miatt – távol maradt a kongresszustól (noha szinte a teljes magyar püspöki kar megjelent), és az udvar rosszallása hozzájárult ahhoz, hogy a primás lemondásra kényszerült.³⁸

Magyar részről az impozáns jelenlét érdekében komoly szervezőmunkát végeztek. A szervezőbizottság részéről a főhercegnő és a primás arra kérte a püspököket, hogy egyházmegyéjükben alakítsanak előkészítő bizottságot.³⁹ A kongresszusra így Magyarországról mintegy ötven városból tizenötezer zarándok érkezett.⁴⁰ Még háromszáz matyó népviseletbe öltözött mezőkövesdi is megjelent, akik szerenádokat adtak a szervezők tiszteletére. A zuhogó eső miatt egyébként a főhercegi palota előcsarnokába invitálták az énekeseket, és a program végén a főhercegek – hasonlóan napjaink politikusaikhoz – felhasználták a lehetőséget, hogy elvegyüljenek a nép között.

³⁶ GERGELY 1998. 84.

³⁷ *Magyarország részvétele a XXIII. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson. Bécs 1912.* St. Norbertus nyomda. Bécs, 1913. 8-10.

³⁸ GERGELY 1998. 85.

³⁹ SzfvPL 540 762-1912. Izabella főhercegnő és Vaszary Kolos Prohászka Ottokárnak 1912. március 27.

⁴⁰ GERGELY 1998. 88.

A katolikus elit 1920-ban a királyság helyreállítását remélte, és Horthy Miklós kormányzóságát csupán ideiglenes megoldásként támogatta – itthon és a Vatikánban egyaránt. XV. Benedek pápa például már 1920 nyarán kifejezte azt a reményét a legitimista magyar követnek, Somsich Józsefnek, hogy Magyarországon kiterjedt propaganda indul a király érdekében.⁴¹ IV. Károly király két visszatérési kísérletének kudarcra (1921 márciusában és októberében) ezért komoly csapást jelentett a katolikusok számára, amit november 6-án – az antant-hatalmak nyomására – a Habsburgok trónfosztásának törvénybe iktatása követett.

A nagypolitikai fordulat lehetetlenné tette az eredetileg 1921. november 13–15-ére előkészített katolikus nagygyűlés⁴² megtartását. A szervezők ugyan ragaszkodtak szándékukhoz, ám Ernst Sándor, a Keresztény Nemzeti Egység Pártjának politikusa már október 31-én arra kérte Csernoch János hercegprímást, lépjen közbe az esemény elhalasztása érdekében. Úgy vélte, a nagygyűlés előkészítő bizottsága nem hajlandó komolyan venni a helyzetet, ráadásul nem elég jól informált, hiszen nagyrészt elkötelezett királypártiakból állt, ezért aztán velük „a dolgok mai állásának minden részlete, minden további megfontolás nélkül, nem közölhető”.⁴³

A primás szintén magáévá tette az aggodalmakat, és még aznap írt Zichy Jánosnak, figyelmeztetve, a hatóságok nem lesznek abban a helyzetben, hogy a gyűlést a kitűzött időben engedélyezzék. Egyelőre még haboznak ugyan a tilalmat kiadni, mert a katolikus közvéleményben keletkezhető „félreértésektől” tartanak, de valójában azt szeretnék, ha maguk a katolikusok döntenének a halasztás mellett. „A most fejlődő események úgy alakulhatnak, hogy fizikailag lehetetlen lesz a gyűlést megtartani. Tanácsosabb volna tehát az időt bevárni, amikor minden veszedelem elhárult”⁴⁴ – javasolta.

A következő nagygyűlést így csak 1922 októberében tartották meg, ahol Zichy János megnyitó beszédében meleg hangon emlékezett meg az április 1-jén elhunyt IV. Károlyról, utalva arra, hogy a

⁴¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL) K 105. 18. cs. II. Somsich Gratz Gusztávnak 1921. január 22. 13. f.

⁴² EPL Cat. D/C 3567-1921. Hindy Zoltán Csernochnak 1921. november 7.

⁴³ EPL Cat. D/C 3567-1921. Ernst Csernochnak 1921. október 30.

⁴⁴ EPL Cat. D/C 3567-1921. Csernoch Zichynek 1921. október 31.

családjában élő szellem „a legitimitás szárnyain lesz hivatva tovább is lebegni” a nemzet felett.⁴⁵

A királyi család iránti szolidaritás kinyilvánítása ezután állandó programelemmé vált: 1922-ben a nagygyűlés – a szokásos, a pápához és az államfőhöz, ezúttal tehát már Horthy Miklóshoz intézett táviratok előtt – köszöntötte Zita királynét és kifejezte együttérzését a gyászban.⁴⁶ Ez az apró gesztus még a csehszlovák sajtó ingerült reakcióját is kiváltotta, amely éber figyelemmel kísérte az esetleges restaurációra utaló jeleket.⁴⁷

A következő évben az elnöki funkciót Albrecht főhercegre bízta. 1925-ben Zichy János indítványára a nagygyűlés ismét köszöntötte a „számkivetettségben élő királyi családot”, a közönség soraiban pedig hosszan éltették a legitimnek tartott államfőt, „II. Ottó”-t.⁴⁸ A táviratküldés ezután ismét állandósult. 1927-ben Huszár Károly pedig már arról beszélt, hogy Ottó főherceg mint Szent Imre utóda, „honvágytól gyötörve várja azt a napot, amikor hazája felszabadul az ellenség nyomása alól és Szent István népe hazahívja őt”.⁴⁹

A katolikus nagygyűléseken tehát a királyhűség kinyilvánítása állandó keretek között történt, amelyek akkor is megbízhatóan működtek, ha az uralkodó és a politikai katolicizmus viszonyában feszültségek keletkeztek, sőt a rítusok túléltek az 1920-es rendszerváltást is.

⁴⁵ *Nemzeti Újság* 1922. okt. 10./ 3.

⁴⁶ *Nemzeti Újság* 1922. okt. 10./ 4.

⁴⁷ MNL OL K 428 i sorozat, MTI Bizalmas értesítések 1922. november 4. 1.

⁴⁸ *Nemzeti Újság* 1925. okt. 12./ 18.

⁴⁹ HUSZÁR 1927. 357.

IRODALOM

ADRIÁNYI, Gabriel

- 1974 *Fünzig Jahre ungarischer Kirchengeschichte.*
Hase&Koehler Verlag, Mainz.

ADRIÁNYI Gábor

- 2005 *A Bach-korszak egyházpolitikája.* Kairosz, Budapest.

ESTERHÁZY Miklós Móric – ZICHY Nándor

- 1894 *A katolikus nagygyűlés Budapesten 1894. január 16-ikán.*
Athenaeum, Budapest.

GERGELY Jenő

- 1998 Az 1912-es bécsi Eucharisztikus Világkongresszus és a magyar katolicizmus. *Limes* 31. 81-89.

GYÜRKY Ödön

- 1900 *A magyar katolicizmus kilencszázados jubileuma alkalmából tartott Országos Katolikus Nagygyűlés Budapesten 1900. augusztus 17-19-én.* A Kath. Körök Orsz. Szövetsége igazgató-tanácsának megbízásából kiadja Gyürky Ödön, a nagygyűlés titkára. Buschmann F. Könyvnyomdája, Budapest.

- 1901 *A magyar katolikusok második országos nagygyűlése Budapesten, 1901. november 4-7-én.* Sajtó alá rendezte Gyürky Ödön. Buschmann F. Könyvnyomdája, Budapest.

HUSZÁR Károly

- 1927 A család válsága és a katolicizmus. In: Gerevich Aladár–Lepold Antal–Zsembery István (szerk.): *Magyar Katolikus Almanach 1927.* Stephaneum, Budapest. 348-359.

KIEBLING, Johannes B.

- 1923 *Geschichte der deutschen Katholikentage.* I. Band.
Aschendorff Verlag, Münster.

MORSEY, Rudolf

1985 Streiflichter zur Geschichte der deutschen Katholikentage 1848-1932. *Jahrbuch für Christlichen Sozialwissenschaften* 26. 9-24.

SALACZ Gábor

1938 *A magyar kultúrharc története 1890-1895*. Pécsi Egyetemi Kiadó, Bács [Pécs].

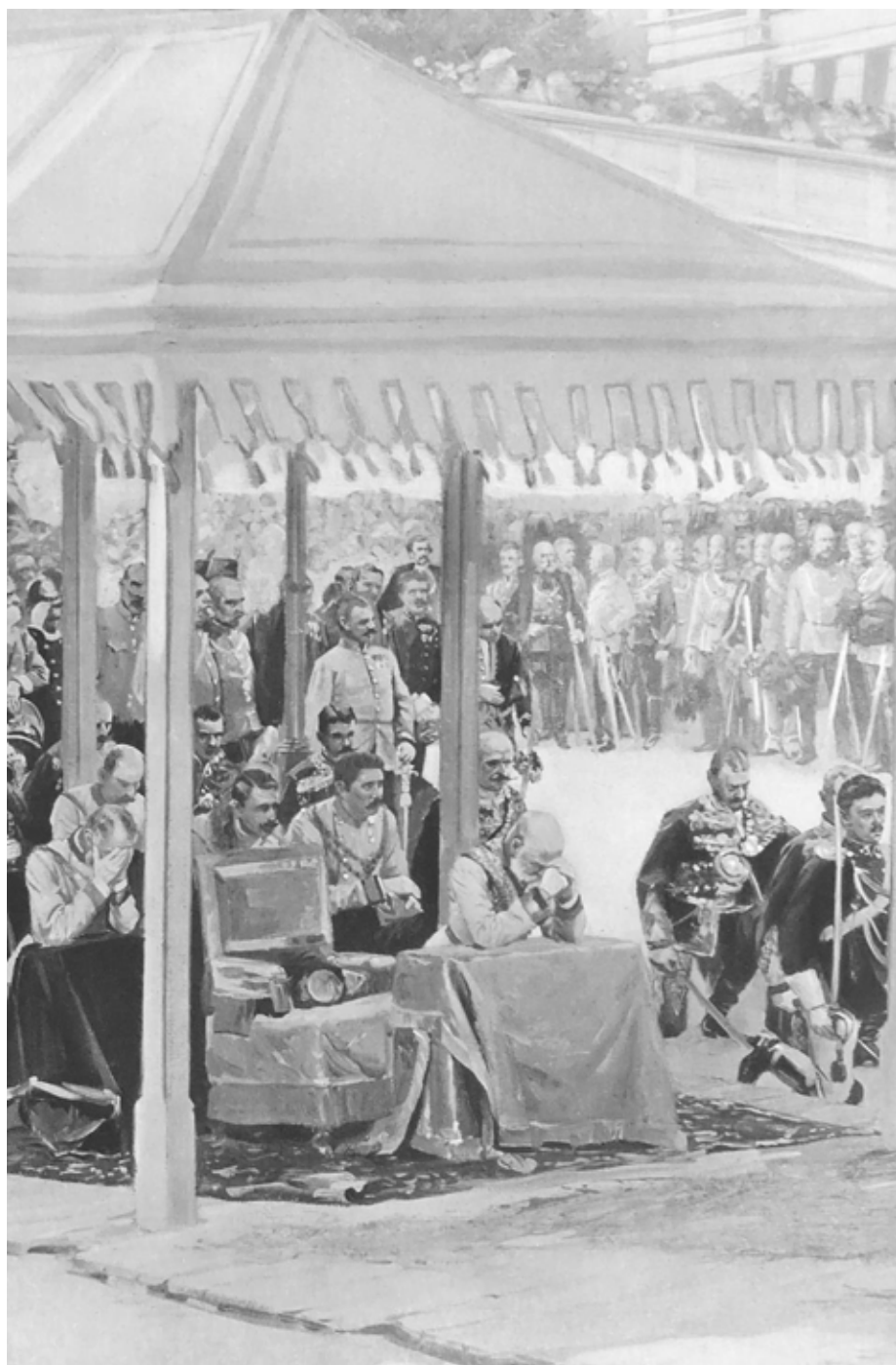
SZABÓ Dániel

1983 *A Néppárt 1895–1914*. Budapest. Kandidátusi értekezés. (MTA Kézirattár. D 10926.)

TIBOR KLESTENITZ

rites of the dynastic loyalty on the national catholic assemblies

The paper examines the transformations of the symbolic relationship between the Hungarian political Catholicism and the Habsburg dynasty in the mirror of the Catholic Assemblies. This relationship was often complicated by tensions: in the 1850'-s, Franz Joseph attempted to restrict the independence of the Hungarian hierarchy, and in the 1890'-s he sanctioned the liberal reform laws on ecclesiastical matters. Despite the tensions, the expression of the solidarity with the person of the King (and not with his actual policy) became a permanent programme point on the National Catholic Assemblies, and the members of the dynasty occasionally took part on the Assemblies. The rites of the dynastic loyalty worked on a regular basis and proved to be long-lasting, as they proceeded even after the dethronement of the Habsburgs in 1921.

Ferenc József a bécsi úrnapi körmenetben